

קמה באר הכולה

הלכות חנכה סימן תרעו

תרעו סדר הברכות וההדלקה, ובו ה' סעיפים:

א מיקרא דרב יהודא שכתב כ"ג ב טור משם השו"ת אביו הראש ג שם בפיקוד הנהגת ד שם וקפיד רש"י משם רבנו יצחק פן הנהגה משום רבנו יצחק ה' השו"ת אשכנזי ו' טור משם ספרים ו' מהרי"ק בשם קוד על פי הפוסקים פנים ב' דשפת בשם רבנו טא"ר:

א "המדליק כליל ראשון מברך שלש ברכות, (ב) (ג) (ד) (א) 'להדליק גר חנכה' ו'שעשה נסים' ו'שהחנינו'. ב' ואם לא ברה זמן כליל ראשון, מברך כליל שני (ב) או פשוט: ב' כליל ראשון ואילך מברך (ג) שתיים, 'להדליק' ו'שעשה נסים': הגה *ויברך כל הברכות (ד) קדם שנתחיל להדליק (מהרי"ט): ג ימי שלא הדליק (ה) ואינו עתיד להדליק באותו הלילה (ו) וגם אין מדליקין עליו בתוך ביתו, ב' שרואה גר חנכה מברך 'שעשה נסים', וכליל ראשון מברך גם 'שהחנינו', ו'אם אחר-כך כליל שני או שלישי בא להדליק, (ב) (ג) (ז) אינו חוזר ומברך 'שהחנינו': ד' (ה) 'אחר שהדליק אומר (ז) 'הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות' וכו': ה' יתחיל להדליק כליל ראשון (ט) בבר היותר (ז) [ז] ימינו, *וכליל שני בשיסוף גר אחד סמוך לו, יתחיל ויברך על הנוסף שהוא

שערי השו"ת

[א] להדליק, עבד"ט דבשפת אומרם גר' של' שכתב לפי שניתן אסור להשמש לאורו, ולזה אמר ג' לחרות כי הנה אינו כ"א למצוה חנכה, משא"כ קודם של שפת הפנה שאנו משפשים בו ונרו לאיר לתולדנו וזה הנה המאיר הוא של שבת, ע"ש. ועין בא"ר, ובכח"ב כתב עוד שם, דבחנכה אין מצוה המעשה רק בנר לבר טש"א שכתב של' שם מה מצוה מעשיות קודש סעודה כ"ו ונר כיצ' אחד מהם, שכן לומר גר' של שפת הפנה חנכה ענינים מכללי נהר, ע"ש. ועין בכח"ב משם אגרת הנכסים שהנהיג לומר שעשה נסים לאבותינו, ואם רצה לומר שעשה נסים לישאל אמי, ע"ש. ועין לצ"ל סימן תענע בס"ס אה"ח ב' בהצלתו שנה לומר כל גר הנכנה עבדים היינו כ"ו, ע"ש: [ז] ימינו, עבד"ט. ועין

באר הליטה

* ויברך כל הברכות, ואין נפקא מינה בין לילה ראשונה לשאר הלילות (12) כ"י ח"ט: * וכליל שני בשיסוף וכו', באור הענין, דלדעת המחבר יש מעלה יותר אם נתחיל להדליק בנר הנוסף, שעל-ידיה נוכל לקיים מה שאמרו חז"ל 'כל פנות שאתה פונה לא תהא אלא דרוך ימין', וגם שהוא מורה על הנוסחא הנכונה, ואף שעל-ידיה נדחה מה שאמרו הלכותה מצוה להתחיל בפחות הסמוך

בשאר הלילות כשעשה ההדלקה נלוושו, ואם נזכר אחר ההדלקה, (ג) אינו מברך בקולה זו עוד: ב' (ג) שתיים, 'להדליק' ו'שעשה נסים'. דגם כל יומא איתא, שיהיו כל שמונה ימים הדליקו מן הפך, (ד) אכל 'זמן', משהגיענו לנתחלת הזמן הגיענו: (ד) קדם שנתחיל להדליק, דבצינון שיהיו הברכות עובר לעשייתן, הדליק גר-חנכה ושכח לברך על ההדלקה, ורק קדם שהדליק בלן נזכר דצינו לא ברה, (ה) יש לו לברך כל הברכות (תשו' רע"א מ"ת סי"ג), עוד כתב, שאם נזכר לאחר שהדליק בלם, אין לו לברך בנפח 'להדליק' (1) וכן ברכת 'שעשה נסים', (1) וכן ברכת 'שהחנינו' (1) יש לו לברך (1): ג' (ה) ואינו עתיד להדליק באותו הלילה (18), אכל אם הדליק אחר-כך לא יברך אדאניה, כיון דיוכל לברך אחר-כך על ההדלקה: (1) וגם אין מדליקין וכו', ויש פוסקים (1) דסביר דאפילו יודע שפדליקין עליו בביתו, כיון שהוא בעצמו אינו מדליק (1) וגם אינו משתתף עם אחרים בבריתו, צריך לברך על ההדלקה (1) להודות על הנס וגם לברך על 'שהחנינו': (1) ומכל מקום אינו כדאי לצשות כן למעשה, דספק ברכות להקל: (1) אינו חוזר וכו', משום שהלא ברה מאתמול כשנראה הנרות, ואם באתמול לא ברה כלל משום דספק על אשתו שפדלקת בביתו, וכפי מה דמוקח מדברי המחבר דאם אשתו מדלקת עליו בתוך ביתו חשבו כמו שהדליק בעצמו, על-כן אם בא כליל שני לביתו ומדליק (1) אינו צריך לברך ברכת 'שהחנינו': ד' אחר שהדליק וכו', אחר שהדליק גר הראשון שהוא העקר אומר 'הנרות הללו', ויגמר ההדלקה בעוד שאומר 'הנרות' (1), וכןס 'הנרות' (1) יש לו 'תבות' (1) נגד הנרות של חנכה מלבד אלו שני תבות 'הנרות הללו', בלומר, הנרות הללו הם ל'ו, עד כאן לשון רש"י ונבשגו תבות 'הנרות הללו' יש שמונה אותיות, כמו לשמונת ימי חנכה. ומכל מקום מי שנוהג לומר 'הנרות הללו' לאמר שהדליק הכל, נמי שפיר דמי (נפ"ג): ה' (ט) בבר היותר ימינו וכו', יתחיל ויברך על הנוסף וכו', ואין חלוק בין שפניתי מימין הפתח ובין שפניתי משמאל

שער הענין

(1) וכן ששאלות וכו' ויבדור רב עמקם גאון ובספכת סופרים גמ"רן הפקא 'של חנכה': (1) אחרונים: (1) פתח-עולם בשם 'שועות-יעקב, ורצה לומר, שרצה לברך זמן ביום אחר בעת ההדלקה, אמנם אם ארע נה' כליל שמיני ומיאלא תבטל לנכרי ברכת 'שהחנינו', צריך עיין, דאפשר דכמו בעלמא קמא לן דזמן אומר אפלו בשוק (1), והוא קאי על עצם היום-טוב, אפשר שהוא הדין בזה דקאי על עצם הזמן דחנכה שנעשו בו נסים (נפלאות, אלא דלמחלה סבבו זה על זמן ההדלקה, ובענין סביר נמצא פמאירי תה' לשונו: מי שאין לו להדליק ואינו במקום שאפשר לו לראות, יש אומרים שברך לעצמו 'שעשה נסים' ו'שהחנינו' בלילה ראשון ו'שעשה נסים' בכל הלילות, ונדברים נראים, עד כאן לשונו, וצריך עיין: (1) רש"י: (1) ואף דבכרימדי נשאר בזה בצריך עיין, הוא העמיק והחריב בזה וצוף כמה סברות והסכים דאם נזכר קדם שגמר כל ההדלקה יכול לברך אותם, עין שם (1), אכן כתב שם: אולם אם קדם שהדליק נרות הנוספות קבו הראשונות לא יברך רק על הנסים ו'שהחנינו, עין שם מלתא בטעמא (1): (1) וכן מצד הפרי-מגדים בסוף דבריו, עין שם: (1) כיון דאתברי דלא ברה בלילה ראשונה, דומה כל השמונה ימים: (1) דלא גרע מראיה גר-חנכה דמברך שתי ברכות אלו ושם: (1) מרדכי, ועין בבאור הגר"א שכתב דכן מוכח ג"כ מרש"י, וכן כתב במאירי, ועין באלה רבה שהביא עוד כמה ראשונים ד' סביר כ"ו, ואלא כדעת הט"ז שכתב דדעת מרדכי הוא 'הדיצה', וצריך פסקי הב"ח ופרי תדש ואלה רבה כן למלכה: (1) דאלו הנה משתתף בכריטי לשומע בקרה מפעל-הפית (אפילו אם לא ראה אז הנרות) אינו מתייב לכלי עלמא לברך אחר-כך על הראיה, דשומע בעונה, וברך הודה על הנס ושם: (1) ט"ז ומגן-אברהם וברפ"י וספ, כי הפס"ק ו'תלפ"א' עומדים בשיטת ט"ז למעל וכןס השלס"ערות: (1) מגן-אברהם ו'ש"א, ועין באלה רבה ובש"א דגם הב"ח מודה לזה ולא כתב אלא לשיטתו הקודמת (1): (1) ויאמר 'הנרות הללו קדש', ולא יאמר 'קדש' הם, דאם-כן יהיה ל'ו תבות [א"ר]:

באר היטב

(1) להדליק, וכ"כ הרא"י ז"ל, רצי' של' ש"ל של חנכה תבה א', ועין בהל"ק ט"א סימן נ', אם שכתב והדליק גר' או פחות מן הראוי, הדליק עוד ולא יברך, פי הברכה שעשה בהחלה על חיוב כל הנרות עשה, כ"י סימן תרעב, מ"א, ע"ש: (1) אינו, וה"ה אם אשתו הדלקה עליו בראשון, עמ"א: (1) הנרות, אחר שהדליק גר הראשון אומר הנרות, והיו ל'ו תבות מלבד ב' תבות הראשונות, כמו למצוה הנרות, רש"י, ובשני תבות הנרות הללו יש ח' אותיות, כמו לחי' ימי חנכה: (1) ימינו, בתיה סימן ק"ו כ' דבני ריינו"ס מהחילין להדליק בנר יותר שמואל ופונה לצד זמן משום כל פנות וכו', וכן עשה טור"ם, ובני אוטריי"ף מהחילין לצד זמן והדליקין בנר שאנו בני-בית כותבין, וכתב שם להשוות הדעות האלו, דבמקום

משנה ברורה

א (א) 'להדליק גר חנכה' (1), בנמרא (1) וכל הפוסקים איתא גר' של חנכה (1), וכן כתב המהרש"ל, אף שכתב שיאמר 'שלח חנכה' במלה אחת ולא 'של חנכה' שתי מלות (1), והעולם אין נוהגין להקפיד בזה (נפ"ג), 'בזמן הזה' (1) ולא 'ובזמן', והגיענו לזמן הזה, הל"מ" ד' חיד"ק ולא בפת"ח (1): (1) או קשי"כר, רוצה לומר, קשי"כר בשאר הלילות כשעשה ההדלקה נלוושו, ואם נזכר אחר ההדלקה, (1) אינו מברך בקולה זו עוד: (1) שתיים, 'להדליק' ו'שעשה נסים'. דגם כל יומא איתא, שיהיו כל שמונה ימים הדליקו מן הפך, (1) אכל 'זמן', משהגיענו לנתחלת הזמן הגיענו: (1) קדם שנתחיל להדליק, דבצינון שיהיו הברכות עובר לעשייתן, הדליק גר-חנכה ושכח לברך על ההדלקה, ורק קדם שהדליק בלן נזכר דצינו לא ברה, (1) יש לו לברך כל הברכות (תשו' רע"א מ"ת סי"ג), עוד כתב, שאם נזכר לאחר שהדליק בלם, אין לו לברך בנפח 'להדליק' (1) וכן ברכת 'שעשה נסים', (1) וכן ברכת 'שהחנינו' (1) יש לו לברך (1): ג' (ה) ואינו עתיד להדליק באותו הלילה (18), אכל אם הדליק אחר-כך לא יברך אדאניה, כיון דיוכל לברך אחר-כך על ההדלקה: (1) וגם אין מדליקין וכו', ויש פוסקים (1) דסביר דאפילו יודע שפדליקין עליו בביתו, כיון שהוא בעצמו אינו מדליק (1) וגם אינו משתתף עם אחרים בבריתו, צריך לברך על ההדלקה (1) להודות על הנס וגם לברך על 'שהחנינו': (1) ומכל מקום אינו כדאי לצשות כן למעשה, דספק ברכות להקל: (1) אינו חוזר וכו', משום שהלא ברה מאתמול כשנראה הנרות, ואם באתמול לא ברה כלל משום דספק על אשתו שפדלקת בביתו, וכפי מה דמוקח מדברי המחבר דאם אשתו מדלקת עליו בתוך ביתו חשבו כמו שהדליק בעצמו, על-כן אם בא כליל שני לביתו ומדליק (1) אינו צריך לברך ברכת 'שהחנינו': ד' אחר שהדליק וכו', אחר שהדליק גר הראשון שהוא העקר אומר 'הנרות הללו', ויגמר ההדלקה בעוד שאומר 'הנרות' (1), וכןס 'הנרות' (1) יש לו 'תבות' (1) נגד הנרות של חנכה מלבד אלו שני תבות 'הנרות הללו', בלומר, הנרות הללו הם ל'ו, עד כאן לשון רש"י ונבשגו תבות 'הנרות הללו' יש שמונה אותיות, כמו לשמונת ימי חנכה. ומכל מקום מי שנוהג לומר 'הנרות הללו' לאמר שהדליק הכל, נמי שפיר דמי (נפ"ג): ה' (ט) בבר היותר ימינו וכו', יתחיל ויברך על הנוסף וכו', ואין חלוק בין שפניתי מימין הפתח ובין שפניתי משמאל

הלכות תנפת סימן תרעו

ביאורים ומוספים

סימן תרעו

סדר הברכות וההדלקה

[משנ"ב ס"ק א]

'להדליק נר תנפת' (וכו', אימא נר של תנפת) וכו', ולא 'של תנפת' שתי מלות (וכו', הל"ד פחיר"ק ולא פפת"ח).

1) ואף על פי שאפשר להדליק נר הנוכה על ידי שליח, ואם כן לכאורה היה ראוי לברך על הדלקת נר... ולא 'להדליק נר... כנטוח הברכה במצוה שאפשר לקיימה על ידי שליח (ראה פסחים ז, ב), מימ כתב הר"ן (שם ד, א בדפי הרי"ף ד"ה ומיהו איכא הובא בב"י) שהואיל ואי אפשר לצאת ידי הובת הדלקת נר הנוכה אלא בנר של עצמו, ואף אםסנאי צריך להשתתף בפרטתה [כמבואר בשו"ע לקמן (סי' תרעו ס"א)], הרי היא נידונת כמצוה שאי אפשר לקיימה על ידי שליח. טעם אחר כתב הרא"ש (שם פ"א סי' י) שבוין שהדרך היא שכל אדם ממליך בעצמו משום חביבות הנס, ולא על ידי שליח, דינה של מצוה זו כמצוה שאי אפשר לקיימה על ידי שליח.

ובטעם הדבר שמברכים להדליק נר אף בימים שמדליקים יותר מנר אחד, כתב הפמ"ג (סי' רסג א"א ס"ק יא) שלא רצו לחלק בנטוח הברכה בין היום הראשון לשאר הימים.

ולענין נרות שבת, כתב הפמ"ג (שם, הביאו המשנ"ב שם ס"ק כב) שמי שמדליק כמה נרות, עדיף שיברך להדליק נר של שבת, כי עיקר החיוב הוא נר אחד. ולגבי טבילת כלים, כתב השו"ע (יו"ד סי' קכ ס"ג) שיש הבדל בין טובל כלי אחד לטובל כמה כלים, שהטובל כלי אחד מברך על טבילת כליו, והטובל שני כלים או יותר מברך על טבילת כלים, ובטעם הדבר כתב הפמ"ג (שם), שכשיש לו כמה כלים הרי חייב לטובל את כולם, ולפיכך אמר 'כלים' בלשון רבים.

2) נוסח השו"ע, כתב בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סי' ג) שהוא על פי הסדר נח"ל, וכן כתב בשער הכוונות (דרכי חג החנוכה ררש"א) 'כי ראשי תיבות 'להדליק נר חנוכה' הוא שם קדוש הנקרא 'נח"ל' היוצא מראשי תיבות 'נוצר חסד לאלפים'.

3) ובטעם הדבר כתב השל"ה (מס' תמיד נר מצוה אות ז), שבוין שגם הנוכה אינו עשוי להאיר לשם שימוש כשאר נרות, אלא לפרטוב הנס של חנוכה, אין הוא נר בפני עצמו, אלא הוא עשוי לחנוכה בלבד, ולפיכך מברכים 'נר שלחנוכה'. [עשונה הוא בזה מנור של שבת שעליו מברכים בשתי תיבות נר של שבת, שכן נר של שבת עשוי בשביל להאיר לבני הבית, ולפיכך הוא נר בפני עצמו].

4) ובטעם הדבר כתב המטה משה (סי' תחקפ), שבוין שאומר 'לזמן הזה' בה"א הידיעה, הרי שאומר שהגיענו לזמן ידוע ומסוים, ולפיכך אין צריך לכוון ולומר את הלמיד של 'הזמן בפת"ח'.

אכן, למעשה דעת הגר"ש אלישיב (פניני חנוכה עמ' כט) הגר"ש וואנר (קובץ מבית לוי ח"י עמ' טו), שהמנהג לומר בפת"ח, ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סי' רכג) כתב, שכן הוא מנהג העולם, וכן הוא בסידור יעב"ץ, ושכן נדפס בסידורים ישנים (ראה סידור 'ק"ק ספרד ויניציאה' שפה ברורה ויהיון הלב) וכן הוא בלקט יושר (מבון ירושלים עמ' רעד). אכן, ראה סידור 'טורין ריקרא' ושער השמים להשל"ה, שבהם כתוב בחיוריין.

[משנ"ב ס"ק ב]

ואם נזכר אמר המדליק, אינו מברך בלילה זו עור.

5) צריך ביאור שלהלן (ס"ק ד) כתב שאם לא בירך קודם ההדלקה, ונזכר רק לאחר שהדליק את כולם, יכול לברך 'שעשה נסים' ו'שהחיינו' (ראה שו"ת הלכות סיד וחידישי בתרא).

[שעה"צ ס"ק ג]

דופן אומרו אפלו בשוק.

6) וכפי שכתב במשנ"ב לעיל (סי' תרנג ס"ק ב) לגבי שהחיינו שמברכים בסוכה בלילה הראשון של חג הסוכות, שאם לא בירך בלילה הראשון, יוכל לברך כל שבעה, ואפילו בלא כוס ואפילו בשוק.

אכן, לענין מי שלא בירך שהחיינו על מקרא מגילה, כתב במשנ"ב לקמן (סי' תרצב ס"ק א) שנחלקו אחרונים אם יברך שהחיינו על עצם היום (וראה ביה"ל שם (ס"א ד"ה ו'שהחיינו)).

[משנ"ב ס"ק ג]

'להדליק' ו'שעשה נסים'.

7) וגם אדם שהדליק ובירך את שתי הברכות, ולאחר מכן שלחו חבריו להדליק עבורו, דעת הגר"נ קרליץ (פסקי שמועות חטכה עמ' קכה) שיברך שוב את שתי הברכות.

ולגבי גר צדק, אם יכול לומר 'שעשה נסים לאבותינו', כתב המשנ"ב לעיל (סי' תרעה ס"ק יד) בשם האחרונים שיכול לומר כן, וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק ד]

אין לו לברך ברכת 'להדליק' רק ברכת 'שעשה נסים', וכן ברכת 'שהחיינו' יש לו לברך.

8) ואפילו אם נזכר 'תוך כדי דיבור', כתב הבן איש חי (שנה א פרי יושב הלכות הנוכה אות י, הובא בכף החיים ס"ק י) שלא יברך ברכת 'להדליק', משום שנחלקו ראשונים אם בדיעבד אפשר לברך אחר קיום המצוה (ראה שי"ך יו"ד סי' יט ס"ק ג), וספק ברכות להקל.

אכן, לגבי הדלקת נר שבת, כתב בביה"ל לעיל (סי' רסג ס"ה ד"ה כשידליק) שאשה שלא בירכה לפני הדלקת הנרות, יסלה לברך כל זמן שמתור להדליק (שו"ת הלכות ס"ז). וראה מה שכתבנו שם.

9) וביאר הרעק"א (שם, הובא בשעה"צ ס"ק ח), שלא נרע דינו מדין 'הרואה המבואר בשו"ע להלן (ס"ג) שמברך שתי ברכות אלו, שזה פשוט שהרואה יכול לברך כל זמן שרואם אף על פי שמיד בתחילת ראייתם לא בירך עליהם.

[שעה"צ ס"ק ה]

צ"ן שם⁽¹⁰⁾ וכו', צ"ן שם מלקא בטעמא⁽¹¹⁾.

10) הרעק"א שם צירף שלשה טעמים מדוע יוכל לברך: א. שאף על פי שצריך לברך 'עובר' לעשיית המצוה, ושאר הנרות הם רק הידור מצוה, מימ דעת הא"ר (סי' תרעב ס"ק ז) שמי שלא בירך על עיקר המצוה יכול לברך על ההיחור. ב. כיון שצריך להניח שמן כשיער משתשקע החמה עד שתכלה רגל מהשוק, אפשר שכל משך אותו זמן נחשב שהמצוה עדיין קיימת, וכשמברך הרי זה כמברך 'עובר' לעשייתה. ג. יש פוסקים הסוברים שאם לא בירך עובר לעשיית המצוה מברך אחר כך. וראה מה שכתבנו בשעה"צ להלן (ס"ק יד) בשם שו"ת תשובות והנהגות, שאפשר שדעת השו"ע היא שהמהדרין שמדליקים כמספר הימים מקיימים את עיקר המצוה בכל הנרות שמדליקים].

11) שם כתב, שכשכבה הנר הראשון שהוא עיקר המצוה לא שייך הטעם השני [המחזר בהע' הקודמת] שאפשר לברך משום שהמצוה עדיין קיימת.

המשך במילואים עמוד 114

מילואים הלכות הנגפה סימן תרעה המשן מעמוד קודם

19) וחרש שאינו שומע והוא מדבר, כתב לעיל (סי' תרע ס"ק יב) שהרי הוא פיקח לכל דבריו וחיוב בנר חנוכה [נראה מזה שכתבנו שם].

ולענין הדלקה על ידי נבדל, כתב לעיל (סי' רסג ס"ק כא) לגבי נר שבת, שהאשה אינה יכולה לברך, כיון שאין שליחות לנבדל. וכן כתב הרמב"ם (פי"ד מהל' חנוכה ה"ט) שנכרי שהדליק נר חנוכה לא עשה ולא כלום [נראה באור גדול על משניות מגילה פ"ב מ"ד ובבלי חמרה פ"ר מקץ ד"ה ולולא, ובמקראי קודש חנוכה ס"י יא-יב].

[משנ"ב ס"ק יג]

אין לקמן שיקנה הקטן יכול להוציא בהדלקתו לגדולים¹⁸⁰.

20) אכן, לענין קריאת המגילה, כתב שם (ס"ק ו' ובשעה"צ שם ס"ק יב) שבשעת הדחק שאין אנשים הבקיאים במקרא מגילה, אפשר לסמוך על דעת בעל העיטור [שהרי הביאו השו"ע כאן] ויכול קטן שהגיע לחינוך להוציאם [נראה בשעה"צ שם בשם כמה אחרונים שיש להחליט בין חנוכה למגילה].

ולענין הדלקת נר שבת על ידי קטן, ראה מזה שכתבנו לעיל (סי' רסג ס"ק כא).

חקן או חולה שצריך סיוע בהדלקת נר חנוכה, דעת הגרי"ח קניבסקי (תורת המעשרים ס"ק ד') שאם הזקן מדליק בידו ורק מכוונים את ידו אל הנרות להדליקם, יכול גם קטן לעשות זאת, כיון שמעשה ההדלקה בפתול נעשה על ידי הזקן.

ולענין אם מותר ליהנות מנר חנוכה שהדליקו קטן שהגיע לחינוך, ראה מזה שכתבנו לעיל (סי' תרעג ס"ק ז').

[משנ"ב ס"ק יד]

דגל גס-פן יכול לומר 'שעשה נסים לאבותינו'¹⁸¹.

21) ואם רצה לומר 'שעשה נסים לישראל', כתב השערי תשובה (סי' תרעו ס"ק א') בשם אגרת הרמב"ם שיכול לומר כך, וכן כתב הפמ"ג (שם א"א ס"ק ה').

וכן לגבי ברכת המזון, כתב השו"ע לעיל (סי' קצט ס"ד) שאפשר לזמן על נר, ויכול לברך ברכת המזון ולומר על שהנחלת לאבותינו, ובטעם הדבר כתב המשני"ב שם (ס"ק ז') לפי שלאברהם נתנה הארץ למורשה, ואברהם נקרא 'אב המון גוים'. [אכן, בענינו שלאבותינו הכוונה לחשמונאים, כתב הפמ"ג לקמן (סי' תרעו א"א ס"ק ה') שקצת צ"ע איך גר יכול לומר זאת].

שצריך לשמט את הברכות מבעל הבית [נראה לעיל (סי' תרעב ס"ק י)].

16) ואף שכשרוצה להדליק בעצמה אינה מכוונת לצאת ידי חובה בהדלקת בעלה, ואם בן הרי היא חייבת להדליק ולברך מעיקר הדין, ומדוע כתב המשני"ב שיכולה לברך רק משום שכשאר מצות עשה שזומן גרמא יכולה אשה לברך, ביאר הגרשו"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' נא אות ג ד"ה ובמשני"ב) שכיון שצריך 'אשתו כמפר' אינה צריכה להדליק אפילו למעשה מן המהדרין, אם כן אינה יכולה להכניס את עצמה לידי חיוב הדלקה ולברך [נמשום ברכה שאינה צריכה], ולכן כתב המשני"ב שהוא כמו בכל מצות עשה שזומן גרמא שיכולה היא להכניס את עצמה לידי חיוב מצוה, ולברך עליה [נראה שלמי תורה חנוכה עמי קטן].

17) ואם הוא רואה קצת את אור הנר, כתב הדעת תורה (סי' שלכל הדעות יכול לברך [נראה לעיל (סי' תקפט ס"ק ד)]).

ולענין נר שבת, כתב המשני"ב לעיל (סי' רסג ס"ק יד) לגבי אשה שהיא סומא, שאם יש לה בעל שהוא פיקח הוא יברך, ואם לא, יכולה היא לברך על נר שבת, כיון שהיא נהנית מהאור [נראה שם פרטי דינים]. וביאר הגרשו"ז אויערבך (ש"ש"כ פמ"ג הע' ג) שמונה המשני"ב שיש לה הנאה בכך, שאם יכנס אדם לביתה, יוכל להדריכה ולעזור לה [נראה מזה שכתבנו במשני"ב שם], מזה שאין כן נר חנוכה שיתכן שצריך המדליק לראות את הנרות בשעת ההדלקה.

ולענין ברכת 'שעשה נסים' ושהחיינו, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' סז) שכיון שדעת המאירי (הובא בשעה"צ לקמן סי' תרעו ס"ק ג' ובבית"ל סי' תרעב ס"א ד"ה ושהחיינו) שאפשר לברך ברכות אלו גם מי שלא הדליק ולא ראה נר חנוכה, משום שהם נתקנו על הזמן, אם כן בסומא שהדליק בעצמו אפשר לסמוך ולברך לכל הדעות על כל פנים ברכות אלו, ובפרט שדעת המהרש"ל (שו"ת סי' עו) שסומא יכול לברך להדליק, כיון שאחרים רואים את הנר.

[משנ"ב ס"ק יז]

שקנה קנה גם לקנה¹⁸².

18) ולענין עבדים שאינם משוחררים [שהייבים במצוות כאשה אבל לא היו באותו הנס], ראה לקמן (סי' תרפט ס"ב), וכן בפרי חרש כאן (סי' א') ובפמ"ג כאן (א"א ס"ק ד') ולעיל (סי' תרע משנ"ב ס"ק ה').

[משנ"ב ס"ק יא]

דאין עליהן חיוב מןהנה.

הלכות הנגפה סימן תרעו המשן מעמוד קמה

ושעשה נסים, תיקנו שהרואה יברך על כל פנים ברכת 'שעשה נסים' ששייכת גם ברואה, אבל בלולב וסוכה שהנטל לולב או הושב בסוכה מברך רק 'על נטילת לולב' או 'לישב בסוכה', אם היו מתקנים ברכה לרואה היו צריכים לתקן נוסח שונה מהנטח אותו מברך המקיים את המצוה בפתול, לפיכך לא תיקנו בו ברכה.

[משנ"ב ס"ק יז]

צריך לברך על הקאה¹⁸⁴.

14) אכן, לקמן (סי' תרעו ס"ג) שתם השו"ע כדעה זו, וראה שעה"צ שב (ס"ק כא) שכתב בשם המאמר מרדכי (שם ס"ק ד') תירוק לסתירה בשו"ע.

[שעה"צ ס"ק יב]

ולא קנה אלא לשיטתו הקדמת¹⁸⁵.

15) כלומר, מה שכתב הבי"ח שאם אשתו הדליקה וברכה שהחיינו ביום הראשון ובא לביתו ביום השני, יברך שהחיינו, היינו לשיטתו

[ביה"ל ד"ה ויברך]

ואין נפקא מינה בין לילה ראשונה לשאר הלילות¹⁸².

12) תשאל מדעת רבנו יונה המובא בבית יוסף, הסובר שכיום השני יברך את ברכת 'שעשה נסים' לאחר שידליק את הנר הראשון קודם שידליק את השני, לפי שהשני הוא זכר לשל אותה היום, ועליו ראוי לברך 'שעשה נסים', ובליל שלישי יברך קודם שידליק את הנר השלישי, וכן בשאר הלילות.

[משנ"ב ס"ק ה]

ואינו צריך להדליק קארתו להלילה¹⁸³.

13) בטעם הדבר שתיקנו בנר חנוכה שהרואה מברך, דבר שלא תיקנו בשאר מצוות כגון לולב או סוכה, כתבו התוס' (סוכה מו, א ד"ה הרואה) שהוא משום חביבות הנס, ועוד, שיש בני אדם שאין להם בתים ואין בידם לקיים את המצוה אם לא על ידי ראייה, ועוד, שלא תיקנו חוץ לנטח מיוחד לרואה, ובנר חנוכה שהמדליק מברך להדליק

מילואים הלכות הנכה סימן תרעו המשך מעמוד קודם

שצריך לחזור ולברך, עין שם, וכתב שכן נראה מדבריו לעיל (סי' תרעב ס"ק ה) שכתב בשם הפמ"ג (שם אי"א ס"ק ג) שמי שהדליק בלילה השני רק נר אחד, ואחר כך נודמו לו נרות נוספים, דליק אותם בלי ברכה, גם אם בשעה שברך לא היה בדעתו להדליק נרות נוספים (אולם הקשה בשו"ת מנחת יצחק שם, שאם דעת המשגיב שהנרות הנטפים אינם אלא הידור מצוה, מרע הביא כאן את רבני הפמ"ג שימי שנהג לומר הנרות הללו לאחר שהדליק הכל, נמי שפיר דמי).

(17) ובנוסף יתגרות הללו, וכיצד עולה החשבון לל"ו תיבות, ראה א"ר (ס"ק ז) ואל"ה וט"א (ס"ק ז) ומחציה"ש (ס"ק ג), וראה שעה"צ כאן ס"ק יג. וחשבון הנטה לפי המובא בסידורי אשכנז שבימינו, ביאר הגרי"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ג עמ' כב) שהמנין הוא עד המילה "בלבד", שכן משם ואילך אין זה עיקר הנטח, ובנוסף שבסידורים ספרדים שלפנינו יש ל"ו תיבות (וראה מטה משה (סי' תתקפ"א) שכתב שבנוטה של הרא"ש יש מיד תיבות כנגד הנרות והשמשים, אולם ראה ברא"ש (שבת פ"ב ס"ח) שכתב את הנטח ואין בו מיד תיבות.

שסובר בדעת הראשונים שגם מי שמדליקים עליו בביתו צריך לברך על הראיה, אבל לדעת הראשונים הטוברים שמי שמדליקים עליו בביתו אינו מברך על הראיה, גם הביח מודה שכבר יצא ידי חובת ברכת שהחיינו בברכת אשתו ביום הראשון.

(משגיב ס"ק ח)

קעוד שאומר 'הנרות' כו"ט. וקנסת 'הנרות' יש ל"ו תבות(1).

(16) מכך שהמשגיב הביא דין זה של המהרש"ל, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' קטו) שגראה שדעתו היא שמי שהפסיד בדיבור בין הדלקת הנר הראשון לשני, או בין השני לשלישי וכדו', לא חוזר ויברך כשמדליק את הנרות הנטפים, כיון שנרות אלו אינם אלא הידור מצוה, ואין מברכים על הידור מצוה (ולא כמו שכתב הראשון יוסף (שבת כג. א) ד"ה נסתפקת) שצריך לחזור ולברך, ושלא כפי שהדליק בשו"ת כתב סופר (ארוח סי' קל"ה) בין מי שדיבר בין הנר הראשון לשני, שאין צריך לחזור ולברך, למי שדיבר בין הנר השני לשלישי וכדו',

הלכות הנכה סימן תרעו תרעו המשך מעמוד קמו

אינו משום שהוא שלוח שלהם, אלא שכיון שיש נר דלוק בביתם ממילא הם פטורים, וכיון שכן, אם אשתו הדליקה בביתו בזמן הראוי, הרי הדלק נר בביתו, וממילא הוא פטור מלהדליק, וכן דעת הגרי"י קרלין (חוט שני חנוכה עמ' שי"א).

דעת הגרי"צ אבא שאול (נר ציון כסלו פ"ה הע' 60), שמי שמתגורר בחוץ לארץ וזמן ההדלקה אצלו שונה, בין מוקדם מהזמן בארץ ישראל ובין מאוחר יותר, אינו יוצא בהדלקתו כיון שהזמן שהם מדליקים אינו זמן החיוב אצלו, וצריך להדליק בברכה היכן שהוא נמצא, וטוב שיכוון שלא לצאת בהדלקתו.

(6) ואף שכתב להלן (ס"ק טז) שלדעת המהרש"ל אכסנאי שאשתו מדליקה בביתו אינו יכול להחליט שאינו רוצה לצאת ידי חובה בהדלקתו, ודליק בלא ברכה, מ"מ כתב כאן לפי דעת המהרש"ל שאינו יוצא בהדלקת אשתו, מפני שתקנת חכמים היתה לחייבו להדליק כל שאינו יודע שודא מדליקה, דק שאם היה עובר על תקנה זו וסומך שתדליק ומתכוון לצאת בהדלקתה, היה יוצא בדיעבד ולא היה רשאי לברך (הגר"ש וולדברג).

(משגיב ס"ק ג)

בפד"ק סג"י (וכו', חלק ב'שק"ג) וכו', בשביל עצמו(1).

(7) ואף על פי שמטלטלין אינם נקנים בקנין כסף מדרבנן אלא רק מדאורייתא, ביאר האמרי אמת (מכתבי תורה, סי' יד) ובשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' נ"א ס"ק ב) שכאן מתייל קנין כסף, על פי הגמ' בהללין (פג, א) שבארבעה פרקים העמידו חכמים דבריהם על דין תורה, וכן כתב בבית"ל לעיל (סי' תרנו ס"א ד"ה ועיין) בשם הפרי מגדים, שלדעה המובאת ברמ"א (חומ"מ סי' קצ"ט ס"ג) שאם נתן מעות על יין לקידוש קונה מפני שהעמידו חכמים הדבר על דין תורה בקניית מצוה, אם כן הוא הדין לגבי אתרוג שאם נתן מעות, שניהם אינם יכולים לחזור בהם. (ובמשגיב לעיל (סי' שט"ט ס"ק ב) מבואר שאין מעות קוסות לענין עירוב חצרות, אף על פי שהיא נחשבת כמצוה, וראה שו"ת שבט הלוי שם ומה שכתבנו על המשגיב שם).

הגר"ש איערבך ביאר (הלכות שלמה חנוכה פ"ג דבר הלכה את יב), שענין ההשתתפות בנר חנוכה אינו בתורת בעלות על השמן, כיון שאין צריך בזה "לכס" כמו באתרוג, אלא ענינו הוא שעל ידי

שמדלקת אשתו בביתו, שכיון שעוב את ביתו לפרק זמן ממושך, אין זה נדון כביתו לענין דין זה, וההדלקה שמדלקת שם אשתו אינה מועלת עבורו. אך אם אין לו מקום קבוע במקום שהלך לשם אלא ישן כל יום או יומיים במקום אחר, דעתו (שם עמ' קכג), שנהשב שאין לו דירה שם, ויכול לצאת ידי חובה בהדלקת אשתו. מאידך, דעת הגרי"ח קניבסקי (תורת המעדים ס"ק ח אות ב), שמשמעות השו"ע והמשגיב שאפילו אם כל ימי החנוכה לא היה האשה בבית, הרי היא נטפלת לבעלה.

ומי שעובד במקום הרחוק מביתו יש לו שם דירה משלו בה הוא לך בחלק מימי השבוע, דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק ח"ח פט"ו ס"ק ג אות ה) שבימים שהוא לך שם בימי החנוכה אין הוא יוצא ידי חובה בהדלקה שאשתו מדליקה בביתו, שכן באותו זמן שם הוא ביתו.

(6) ומי שנמצא בארץ אחרת ושונה הזמן במקום בו הוא נמצא מהזמן שבביתו, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' נ"ו) שמשמעות דברי המשגיב כאן היא שיצא ידי חובה בהדלקתה, אכן העיר שמשטבר הדבר רק באופן שאשתו מדליקה בזמן שכבר הגיעה שעת ההדלקה במקום בו הוא נמצא, ואף אם היא כבר חלפה, לפי שהחיוב להדליק הוא כל היום, אלא שקבעו להדליק בלילה בזמן מסויים בו יש פרסומי ניסא, ודי בכך שבמקום שהיא מדליקה יש פרסומי ניסא, אך באופן שלא הגיעה שעת ההדלקה במקום בו הוא נמצא, אין יכול לצאת ידי חובה בהדלקתה כיון שעדיין לא הגיע זמן חיובו לאותו יום, ועל כן כתב, שבאופן זה יכוח שלא לצאת בהדלקתה וידליק בעצמו או ישתתף בפרוטה במקום שנמצא, וכן דעת הגרי"מ פיינשטיין (שמעתיא דמשו"ת שמושת משה) והגרי"צ שיינברג (תאריך ישראל סי' כב אות יח) שבאופן זה לא יצא, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק ח"ח פ"ג ס"ק א), אלא שמשפט שמוא יצא, דעתו (פניני חטכה עמ' קכב) שידליק במקומו בלי ברכה (וראה עוד מה שכתב שם).

מאידך, הגר"ש איערבך כתב (שו"ת מנחת שלמה תניא סי' נח אות ד סי' ג, הלכות שלמה חנוכה פ"ג דבר הלכה את יב), שדן אם הלך זמן ההדלקה במקום שהבעל נמצא, והן אם לא הגיע הזמן, הרי הוא יוצא ידי חובה בהדלקת אשתו, שכן החובה בנר חנוכה היא שידויה נר חנוכה מודלק בביתו, והטעם שבני הבית פטורים כשבעל הבית מדליק,

